

26. 14 april tot 5 september; buiten Zuid-Limburg zeer zeldzaam
27. 9 april tot 24 september (= *fasciatus* Hagen)
28. 30 april tot 19 september
29. 27 april tot 16 oktober; buiten Zuid-Limburg zeldzaam
30. 19 april tot 30 september
31. 18 april tot 15 september
32. 14 april tot 28 augustus
33. 4 april tot 20 oktober
34. 4 mei tot 12 oktober
35. vliegt van 14 mei tot 21 juni en van 9 juli tot 14 augustus; parasiet bij *Lasioglossum villosulum* en ? *L. parvulum*
36. overigens typische soort van de heide
37. treedt in II duidelijk op als voedselparasiet bij *Andrena synadelpha*, die overigens zeer nauw verwant is aan *A. varians*.

N.B. Van het tweede Andrenidae-genus, *Panurgus*, dat met 2 soorten in Nederland voorkomt, werd in Maastricht geen exemplaar aangetroffen. Bijna alle Woekerbijen (Halictidae, *Sphecodes*) treden op als voedselparasiet bij *Halictus* en *Lasioglossum*; enkele ook bij *Andrena*. Midden in het jaar vindt een generatiewisseling plaats, maar de begrenzing daarvan blijft een moeilijke zaak.

Wat de *Sphecodes*-soorten van de Schiepersberg betreft: ik heb me bij

die publicatie wat op de vlakte gehouden, omdat ik niet overal even zeker was van mijn determinaties. Nu die gecontroleerd zijn door K. Vegter, kan ik de volgende soorten vermelden: *S. crassus* Hagen (10 april tot 7 oktober); *ephippius*; *ferruginatus*; *geoffrellus*; *hyalinatus*; *miniatus* en de zeldzame *S. niger* Hagen, een ♂ op 27 juli, 1976; vangsten tussen 25 mei en 8 september (?). De op p. 153 genoemde *monilicornis*, *gibbus*, *longulus*, *pellucides* (3 april tot 20 oktober) en *puncticeps* moeten daar geschrapt worden.

Het laatste Halictidae-genus, *Rophites* (met 1 soort) ontbreekt in Maastricht. Bijna alle soorten treden op als voedselparasiet bij een of enkele van de *Andrena*-soorten. Ze zijn, evenals *Sphecodes*, voor het blote oog praktisch onbehaard.

Literatuur

HAESLER, V., 1972. Anthropogene Biotope (Kahlschlag, Kiesgrube, Stadtgärten) als Refugien für Insekten, untersucht am Beispiel der Hy-

menoptera Aculeata. Zool. Jb. Syst. 99 : 133-212.
HAESLER, V., 1982. Ameisen, Wespen und Bienen als Bewohner geplanter Bürgersteige, Parkplätze und Strassen (Hym. Aculeata). Drosera 1 : 17-32.

LECLERCQ, J., 1965. Documents sur la faune entomologique de la région industrielle liégeoise II. Hyménoptères Apocrites de la ville de Liège, Bull. Soc. R. Sci. Liège 34 : 381-390.

LECLERCQ, J., 1968. Documents etc. III. Liste complémentaire d'Hyménoptères Aculéates de la ville de Liège. Bull. Soc. R. Sci. Liège 37: 108-110.

LECLERCQ, J., 1974. La ville, refuge d'une flore et d'une faune caractéristiques. Semaine d'étude agriculture et environnement: 549-578.

LECLERCQ, J. et A. REMACLE, 1974. Recherches sur les Hyménoptères de la ville de Liège. Semaine etc. : 600-604.

LEFEBER, V., 1975. De Aculeaten (bijen en wespen) van de Schiepersberg. Natuurh. Maandblad 64 : 106-111, 117-122, 153-156.

Summary

Bees and wasps (Hymenoptera, Aculeata) in the city of Maastricht.

This article is the first in a series of four, listing the bees and wasps collected in the city of Maastricht. part I deals with the soil-nesting genera of bees (Apoidea: Andrenidae, Halictidae and Nomada).

Korte mededelingen

Twee nieuwe herbaria

Enige maanden geleden zijn in het Natuurhistorisch Museum Maastricht twee nieuwe herbaria ondergebracht. Het eerste herbarium, de collectie Pelt, bevat een groot aantal soorten bloemplanten, verzameld in de omgeving van Vaals. De heer G.J.H. Pelt (1891 - 1965) was hoofdonderwijzer in Vaals, lid van het Natuurhistorisch Genootschap en, zoals zoveel onderwijzers, een "heemkenner" bij uitstek. Daarvan getuigen o.a. zijn bijdragen aan de lokale historie van Vaals. Bij dit herbarium, dat in permanente bruikleen aan het Museum is gegeven, behoren enige aantekenboekjes die soortenlijstjes vermelden van bepaalde Zuidlimburgse terreinen die ons een duidelijk beeld geven van de floristische samenstelling van de vegetatie van toen en ons nu weer wijzen op de vele veranderingen die zich sindsdien voordeden. Het ligt in de bedoeling (een deel van) deze aanteken-

ningen te zijner tijd in de vorm van een artikel te publiceren in dit tijdschrift. Het tweede herbarium, dat aan het Natuurhistorisch Genootschap werd geschonken, werd aangelegd door broeder Jeroen die al vanaf 1939 woont en werkt op "St. Joep" (Huize St. Joseph te Cadier en Keer). Het bijzondere van deze collectie is dat vrijwel alle verzamelde bloemplanten afkomstig zijn van de directe omgeving van St. Joep. Met name moet genoemd worden het gebied dat bekend stond onder de naam "Hiereberg" dat tot vlak na de oorlog een beeld te zien gaf van een extensief beweid, droog en schraal (kalk-)grasland dat zich wat zijn floristische samenstelling betrof, kon meten met de enige kilometers verder gelegen Bemelerberg. Helaas is de Hiereberg momenteel een ware vegetatieruïne; het gebied lijkt echter nog goed te restaureren. Onder andere voor dit doel zijn het herbarium en een bundel aantekeningen die de tweede onzer via broeder Jeroen ver-

keeg, van groot belang. Deze bundel aantekeningen bevat een aantal manuscripten over de natuurlijke historie van de Hierberg. Deze opstellen zijn merendeels van de hand van pater dr. A.M. Husson, eveneens lid van het Natuurhistorisch Genootschap, destijds conservator van het Museum voor Natuurlijke Historie te Leiden en publicist in o.a. het Natuurhistorisch Maandblad. Het is de uitdrukkelijke wens van broeder Jeroen dat deze manuscripten te zijner tijd worden omgezet in publicaties.

Een woord van dank aan de erven Pelt, speciaal de heer Th. J.M. Pelt, die de collectie van hun vader in permanente bruikleen aan het Museum afstonden, en aan broeder Jeroen, die zijn eigen collectie ter beschikking stelde, om anderen in staat te stellen zich een dieper inzicht te verschaffen in de natuurlijke historie van Zuid-Limburg.

D. Th. de Graaf en
H.P.M. Hillegers

Landschapswandeling Rullingen

Van het Provinciaal Natuurcentrum Rekem (B) ontvingen wij wederom het verzoek een landschapswandeling onder de aandacht van onze lezers te brengen. Ditmaal betreft het een 3-4 uur durende wandeling rond het domein van Rullingen wat gelegen is in het typisch Haspengouws kasteel-landschap halverwege de weg Tongeren - St. Truiden.

De wandeling bestaat uit drie delen die ieder afzonderlijk of na elkaar gemaakt kunnen worden. Bijzonderheden over de rijkdom aan planten en

dieren die men gedurende de wandeling kan tegenkomen zijn te lezen in een zeer goed verzorgd gidsje met toepasselijke afbeeldingen en een kaartje van de wandelroute, terwijl ook ruime aandacht geschonken wordt aan de bodemgesteldheid.

Deze brochure is te verkrijgen bij het Provinciaal Natuurcentrum, Populierenlaan 30, 3620 Rekem-Lanaken tegen Bfrs. 50,—; indien per post verstuurd Bfrs. 65,— te storten op P.R. nr. 000-0400447-31 van bovenstaand adres. Ook kunnen groepen die een geleid bezoek met gids wensen hun verzoek richten tot deze instantie, doch wel 10 dagen van te voren,

schriftelijk, dan wel telefonisch (09-321171.44.44).

Mede als gevolg van de opwekking in ons Maandblad (nr. 11, 1982, blz. 195) voor een landschapswandeling in de omgeving van Alden Biesen, organiseerde Kring Maastricht van het Natuurhistorisch Genootschap onlangs een excursie naar dit gebied. Gezien het enthousiasme van de deelnemers aan deze excursie schromen wij dan ook niet de wandeling in de omgeving van Rullingen eveneens van harte aan te bevelen.

H. Th.

Boekbesprekingen

Vlinders in hun eigen omgeving: Europese dagvlinders.

Björn Dal. Zutphen, W.J. Thieme en Cie, 1981. Vert. (uit het Zweeds) en bew.: W.J. Kabos.

Deel I: Noord-Europa. 127 blz., afbn., reg. Prijs f 24,50.

Deel II: Midden-Europa. 128 blz., afbn., reg. Prijs f 24,50.

Een nieuw populair boekje over vlinders moet wel iets te bieden hebben dat vergelijkbare uitgaven missen, hetzij qua informatie, hetzij qua praktische bruikbaarheid. Deze boekjes zijn, volgens de auteur, in twee opzichten uniek:

1. Allereerst de indeling van de soorten naar hun voornaamste biotoop, in plaats van de gebruikelijke systematische indeling.

Voor de beginner heeft dat het voordeel dat hij bij het determineren maar uit een beperkt aantal soorten hoeft te kiezen, maar het nadeel dat hij in veel gevallen een vlinder die zich buiten het hem toebedachte biotoop waagt voor de (meestal wel bestaande) dubbelganger aan zal zien.

2. Beslist onconventioneel zijn de afbeeldingen: geen opgezette exemplaren, maar vlinders in hun natuurlijke houdingen, meestal in de vlucht, "...zoals de veldvlinderkenner ze ziet."

Niets doet echter zo onnatuurlijk aan als een in de vlucht "bevroren" vlinder (voor de veldvlinderkenner althans), hoe correct de weergave ook moge zijn. De tekeningen, hoe onwennig ook, zijn in het algemeen wel natuurgetrouw, al zijn op sommige bladzijden de kleuren wat flets. Met name de vergelijkende afbeeldingen van de "moeilijke groepen" (Blauwtjes, *Mellicta*'s, *Pyrgus*, etc.) zijn goed. Hier zijn de vlinders overigens wel in opgezette houding afgebeeld.

Niet ten onrechte benadrukt de auteur het belang van goed waarnemen van vliegbeeld, terreinkeuze etc. voor de determinatie. Dat hij dit echter illustreert met de opmerking dat "zelfs ervaren vlinderverzamelaars zich doodmoe hebben gemaakt door de jacht op een Lucernevlinder, die tenslotte niet de begeerde Koninginnepage bleek

te zijn" wil ik beschouwen als Scandinavische humor.

De tekst, die de tekeningen vergezelt (doorgaans is dat andersom) is in het algemeen correct, maar erg summier. Ze bevat nauwelijks determinatiekenmerken of verspreidingsgegevens. Daartoe dienen de tekeningen en de verspreidingskaartjes. Deze laatste ("volgens een origineel en uniek systeem") zijn nagenoeg gelijk aan die van Higgins' vlindergids: heel Europa op zes vierkante centimeter. Het unieke zit hem in het gebruik van kleuren, die erg onnauwkeurig toegepast zijn: als in Nederland *Polygona c-album* en *Colias australis* met dezelfde kleur worden weergegeven, of *Mellicta athalia* en *Lysandra coridon*, dan klopt er iets niet.

De schrijver heeft het door hem behandelde faunagegebied verdeeld over twee deeltjes. Dat daardoor dubbelures ontstaan is te verwachten, maar dat van de 123 soorten die in deel I behandeld worden er 113 in deel II (even uitgebreid) terugkomen, komt mij onnodig kostbaar voor. De zuidgrens van het in deel II behandelde gebied wordt gevormd door de lijn Lyon - Graz - Boekarest. Een derde deel, dat men logischerwijs zou verwachten, is er niet, zodat de mediterrane soorten in het geheel niet aan bod komen. Het feit dat verder alle soorten die in de bergen boven 1000 meter vliegen niet worden behandeld, zal voor velen de bruikbaarheid beperken.

Wat de Nederlandse bewerking betreft: verspreidingsgegevens voor ons land zijn grotendeels ontleend aan de catalogus van Lempke, en geven dus de situatie weer van 25 à 30 jaar geleden; maar met aanduidingen als "lokaal soms gewoon", "vooral in het zuiden", "op gunstige plaatsen vrij gewoon" of "vroeger gewoon" kan men soms verrassend lang de actuele situatie omzeilen zonder de waarheid geweld aan te doen. Onjuistheden komen dan ook weinig voor. Wat betreft de uitvoering: de auteur is een tegenstander van het doden van vlinders, en men vindt dan ook geen informatie over vangen, opzetten, e.d. De boekjes moeten dus mee het veld in. De

binding is voor dit doel wel erg los, en de band, met name de rug, erg kwetsbaar.

Tot slot de prijs: als men beide deeltjes aanschafte, kan men dezelfde informatie nauwelijks duurder kopen. Maar wie niet naar Scandinavië of Groot-Britannië reist, kan volstaan met deel II. Samenvattend: deel II kan een bruikbare gids zijn voor een beginner, die niet de bedoeling heeft zich al te zeer in vlinders te verdiepen, en niet al te ver van huis gaat (althans niet het mediterrane of montane gebied bezoekt); die bovendien niet naar vlinders op zoek wil gaan, maar enkel wil kunnen herkennen wat hem voor de voeten vliegt.

F. Cupedo

De grote Natuurgids voor iedereen

Wilhelm Elsenreich en Dorothee Bacher. Vert.: An Bremer, Tietske Daan - Stiemens en Hetty Kommandeur. Ede, Zomer & Keuning Boeken B.V., 1983, 192 blz., afbn., reg. Prijs f 19,90.

De aantrekkelijkheid van dit boek is wellicht dat het nu eens niet het licht laat schijnen op weinig voorkomende moeilijke soorten van planten en dieren, maar juist die soorten voor het voetlicht brengt die men gewoon op wandelingen in bos en veld kan tegenkomen. Een boek dus, veel meer voor beginnende natuurvorsers, dan voor gevorderden.

Ik acht het dan ook een verdienste van de auteurs om met dit boek te mikken op de jeugdige natuurliefhebber. Uit hem immers moet de onderzoeker van straks groeien en is hij eenmaal zover, dan staan hem tal van gespecialiseerde meer complete gidsen ten dienste. Dit boek met zijn meer dan 500 zeer fraaie kleurenfoto's en ruim 470 beschrijvingen van planten en dieren helpt de wandelaar bij het op naam brengen van toch een grote verscheidenheid aan planten en dieren, voldoende in ieder geval om een geïnteresseerde enthousiast te maken voor al wat leeft en groeit